

Sommaren i city

Gestaltningförslag för en temporär användning av Östra Ågatan

Noa Stryjan

Titel: Sommaren i city: Gestaltungs-förslag för en temporär användning av Östra Ågatan

Engelsk titel: Summer in the city: A design proposal for temporary use of Östra Ågatan

© Noa Stryjan

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Berglund och Lena Steffner (kursledare), SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: mötesplatser, offentliga platser, rumslighet, temporär användning

Omslagsbild: Illustration av aktivitetsområde, Noa Stryjan

Alla bilder i arbetet publiceras med erforderliga tillstånd.

Publiceringsår: 2018

Publiceringsort: Uppsala

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Genom ett gestaltningsförslag för en temporär användning av Östra Ågatan i Uppsala undersöker studien hur nya mötesplatser kan skapas. Fokus för studien är att undersöka hur offentliga platser som vanligtvis används till trafik kan gestaltas för att bidra till en livlig stadsmiljö under sommarhalvåret. Målet med den temporära användningen är att ge mer utrymme för sociala aktiviteter och bidra till en ökad social hållbarhet i Uppsala. Genom temporär användning ges möjlighet att testa och se hur platser kan användas på nya sätt. Det kan därför användas som en katalysator i förändringen av en plats som synliggör konflikter mellan olika intressen. Studien grundar sig i litteratur om stadens offentliga platser, rumsligheters utformning samt material och funktioner lämpliga för temporär användning. Principer för ett levande stadsliv av arkitekten Jan Gehl lägger grunden för gestaltningen tillsammans med inventeringen och platsanalysen som utgår från en teori utvecklad av stadsplaneraren Kevin Lynch. Gestaltningsförslaget visar hur rumsligheter kan skapas på ett enkelt sätt för att öka flexibiliteten i användandet av platsen. Dessa principer för utformning av rumsligheter kan även användas på andra platser.

Abstract

Through a design proposal for a temporary use of Östra Ågatan in Uppsala, the study explores how new meeting places can be created. The focus of the study is to investigate how public places usually used for traffic can be shaped to contribute to a lively urban environment during the summer. The purpose of the temporary use is to provide more room for social activities and contribute to increased social sustainability in Uppsala. Temporary use gives the opportunity to test and see how places can be used in new ways. This strategy can therefore be used as a catalyst in the change of a place that reveals conflicts between different interests. The study is based on literature concerning the city's public places, space layouts, materials and functions suitable for temporary use. Principles for creating a lively city life by architect Jan Gehl lay the foundation for the design together with a site analysis based on a theory developed by the urban planner Kevin Lynch. The design proposal shows how space can be created in an easy way to increase the flexibility of the use of the site. Principles for the design of different spaceships used and presented in this study can similarly be used in other places.

Innehåll

Introduktion	5
Bakgrund.....	5
Olika sidor av temporär användning	6
Det offentliga rummet som social plats	6
Temporär användning av det offentliga rummet	7
Uppsalas stadsmiljö	7
Platsen	8
Syfte	8
Frågeställning	8
Avgränsning	9
Begreppsprecisering	9
Offentliga platser, Offentliga rum	9
Rum	9
Social hållbarhet	9
Temporär användning	9
Metod	10
Litteraturöversikt	10
Inventering	10
Platsanalys	10
Gestaltning	11
Resultat	11
Litteraturöversikt	11
Sociala platser i det offentliga rummet	12
Kriterier för gestaltning	12
Rumsligheter	12
Kriterier för gestaltning	13
Material och funktioner.....	13
Kriterier för gestaltning	13
Inventering	13
Platsanalys	15
Gestaltningförslag	17
Programpunkter	17
Illustrationsplan	17
Rumsligheter	19
Diskussion	20
Metod	20
Gestaltning	21
Betydelse av temporär användning	21
Slutsats	22

Introduktion

I arbetet mot ett mer hållbart samhälle är det många städer som försöker ändra användningen av stadens offentliga platser genom att minska biltrafiken i stadskärnan (Nieuwenhuijsen & Khreis 2016). Målet är att påverka människors hälsa genom att öka ytor för rekreation i staden, motverka temperaturökningar samt att minska luftföroreningar och buller. Genom att minska biltrafiken frigörs utrymmen till andra aktiviteter vilket bidrar till ökad fysisk aktivitet och möjlighet för människor att mötas (Nieuwenhuijsen & Khreis 2016). Vägarna som stängs av behöver i sin tur fyllas med attraktiva alternativ för att ge förståelse för vilka möjligheter som finns för att använda platsen på ett annat sätt (Nieuwenhuijsen & Khreis 2016). Utgångspunkten för detta arbete är att undersöka hur gator kan gestaltas för att skapa nya funktioner och möjlighet till interaktion mellan människor och på vilket sätt det kan implementeras i Uppsala. En stor del av stadens centralt belägna gator och torg upptas idag av bilar som begränsar möjligheten för människor att vistas där. Det varierade klimatet i vårt land påverkar användningen av staden och förändrar behovet av mötesplatser beroende på årstiden.

Människor spenderar i genomsnitt fyra gånger så lång tid på offentliga platser under sommaren jämfört med vintern, vilket orsakar en större täthet av människor och skapar konkurrens om utrymmet (Carmona, Tiesdell, Heath & Oc 2010 s. 260). Genom temporär användning går det att testa nya sätt att använda platser på och skapa nya funktioner och mötesplatser i staden. Vintertid använder sig Uppsala av tillfälliga installationer bland annat genom ljusfestivalen *Allt ljus på Uppsala* då ljusinstallationer sprids i staden och lockar människor att ta sig ut. Jag vill undersöka hur tillfälliga platser kan skapas på offentliga platser och bidra med aktiviteter under sommaren.

Bakgrund

Att tillfälligt använda gaturummet genom att bygga upp konstruktioner för marknader, fester och andra evenemang är något som gjorts i alla tider (Lydon & Garcia 2015 s. 39). För att skapa strukturer används billigt material som lätt går att flytta och anpassa efter önskat behov, det plockas sedan bort efter en begränsad tid. Tillfällig användning ger snabba resultat och är ett sätt att snabbt göra skillnad och åtgärda briser på en plats (Németh & Langhorst 2014). I artikeln *Time Matters: Transition and Transformation in Architecture* (Taylor 2016) jämförs synsättet på arkitektur som något permanent med en syn på arkitektur som är föränderlig för att kunna tillgodose olika behov. Författaren menar att den västerländska arkitekturtraditionen idealiserar det permanenta medan det inom österländsk arkitekturtradition är vanligt att använda sig av det tillfälliga och föränderliga. Ett exempel är Japan där många hus har flyttbara väggar för att kunna förändra rummen efter behov (Taylor 2016). De senaste åren har det temporära fått mer uppmärksamhet och enligt Malin Zimm (2016) har statusen kring temporär

användning höjts. Ett exempel på detta är att fler tillfälliga projekt blivit nominerade till arkitekturpriser. Zimm är doktor i arkitektur och jobbar som omvärldsanalytiker på White arkitekter, hon skriver att dagens snabba kommunikation genom sociala medier är en bakomliggande orsak till att det tillfälliga har fått så hög status (Zimm 2016).

Olika sidor av temporär användning

Temporär användning kan användas för att undersöka funktionen av en plats vilket är användbart när man vill göra en succesiv förändring (Németh & Langhorst 2014). Fördelarna med denna metod till skillnad från storskaliga förändringar är att resultatet är lätta att korrigera och går att modifiera i efterhand (Carmona et al. 2010, s. 259). Kritiken mot detta synsätt är dock att många förändringar behöver tid för att fungera väl varför en temporär användning kan vara svårbedömd (Desimini 2015).

Oswalt, Overmeyer & Misselwitz (2013 s. 7-10) skriver att temporär användning kan bidra till en förändrad bild av platsen vilket kan vara till hjälp i skapandet av nya koncept och användningsområden. Enligt Németh & Langhorst (2014) synliggör den temporära användningen också konflikter mellan olika värdering, intressen och agendor som kan vara av ekonomisk, social, ekologisk eller kulturell natur. Ett exempel på detta är gaturummet där det bland annat är konkurrens mellan fotgängare, bilister, cyklister och uteserveringar. Genom att ge mer utrymme för en av dessa funktioner genom temporär användning synliggörs de olika intressen som finns på platsen. Temporär användning kan användas för att sätta fart på utvecklingen av en plats (Németh & Langhorst 2014) och vara ett startskott för nya konstellationer av kulturella och sociala sammanhang. Även om den temporära användningen är tidsbegränsad kan effekterna vara långvariga. Många gånger flyttar funktioner som skapats temporärt vidare till andra platser (Oswalt, Overmeyer & Misselwitz 2013 s. 137).

Det offentliga rummet som social plats

Offentliga platser har i alla tider använts som mötesplatser för människor, för handel, utbyte av nyheter och politiskt engagemang. Med rätt planering är det offentliga rummet en plats där människor har möjlighet att se utöver sin egen personliga sfär och öka sitt engagemang för andra människor (Amin 2008). De vanligaste offentliga platserna i staden är gatorna, de formar staden genom att skapa liv och har därmed en större uppgift än att vara trafikleder (Balgård 1994 s. 7). Innan bilen dominerade stadens gator anpassades hastigheten till fotgängare och kärror och utgjorde stadens vardagsrum (Balgård 1994 s. 18). Enligt Nyström & Tonell (2012 s.157) har den ökande bilismen under 1900-talet påverkat planeringen av stadens offentliga platser. Gatorna har övertagits av bilen och planeringen har ofta rationaliserats för att effektivisera bilåkandet och säkerställa fotgängarnas säkerhet. Genom att skapa separata områden för bilar och fotgängare har detta uppnåtts (Nyström & Tonell 2012 s. 158).

Jan Gehl är arkitekt och driver ett arkitektkontor som jobbar med frågor som rör stadsmiljöer anpassade för den mänskliga skalan. I boken *Cities for people* (2010) skriver han att människor är stadens största attraktion där kontakten mellan människor skapar ett livligt stadsliv. Gehl menar att människor dras till andra människor och därför väljer att vistas på offentliga platser där det redan finns folk. Han skriver att detta gör upplevelsen av platsen intressant samtidigt som det skapar

en känsla av trygghet. Gehl beskriver det offentliga rummet som ett utrymme utan kommersiella aktiviteter som ger möjlighet för alla grupper i samhället att uttrycka sig. Han menar att det är viktigt att alla samhällsgrupper oavsett ålder, inkomst, religion och etnisk bakgrund kan mötas i stadens offentliga rum för att ägna sig åt vardagsaktiviteter.

Temporär användning av det offentliga rummet

Mike Lydon och Anthony Garcia har skrivit boken *Tactical urbanism: short-term action for long-term change* (2015). De berättar om hur stadens gator under det tidiga 1900-talet användes som lekplats på grund av trångboddhet och brist på parker. Bilens intåg i stadsmiljön orsakade både olyckor och dödsfall. För att barn skulle kunna leka säkert initierades så kallade *Play streets* av polisen. Genom att stänga av flera gator i centrala delar av New York och London hittades ett snabbt och billigt sätt att skapa rekreationsområden samtidigt som det sociala livet i kvarteret återvände (Lydon & Garcia 2015 s. 39). Den temporära användningen av gator har under slutet av 1900-talet återvänt som ett redskap i kampen mot bilars negativa inverkan på vårt samhälle och idag har många städer temporär användning som strategi för en mer flexibel användning av stadens offentliga platser (Lydon & Garcia 2015 s. 39). Ett av de mest kända exemplen är New York City Plaza Program ett program som initierades 2007 för att göra om trafikerade gator på Manhattan till livfulla sociala platser. För att genomföra projektet stängde staden av trafiken på utvalda platser och på en sammanlagd yta av 16 hektar skapades 59 nya torg (Lydon & Garcia 2015 ss. 150-153). I Stockholm har man sedan 2015 arbetat med projektet *Levande Stockholm*, där Stockholms stad stänger av delar av annars trafikerade gator under sommarhalvåret för att använda gaturummet till gågator och pop- up parker och på så sätt skapa en trivsammare vistelsemiljö (Stockholm stad u.å.).

Ett annat exempel på temporär användning av gaturummet är *Park(ing) Day* som infördes i San Francisco år 2005 för att uppmuntra fotgängare att ta mer plats på gatorna och öka interaktionen mellan människor i kvarteret (Lydon & Garcia 2015 ss. 132-136). Under denna dag görs parkeringsplatser om till parkytor som kallas Parklets. I New York har även konceptet *Play streets* återkommit på sina håll, bland annat i kvarteret Jackson Heights som ligger i stadsdelen Queens där trafiken stängts av på vissa gator i perioder för att utveckla de offentliga rummen i området (Lydon & Garcia 2015 ss. 167-168).

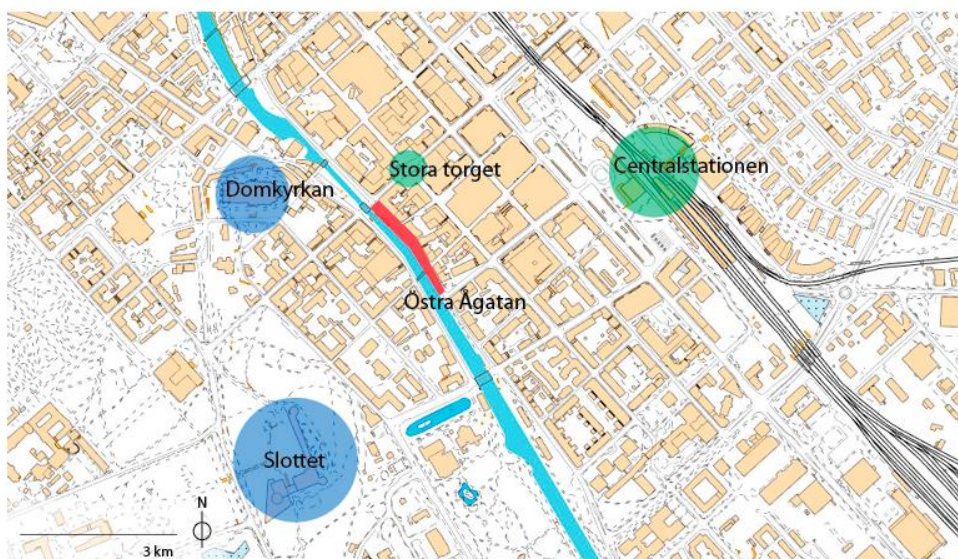
Uppsalas stadsmiljö

Uppsala är Sveriges fjärde största stad med en befolkning på cirka 220 000 invånare (Uppsala kommun 2018). Den uppskattade befolkningstillväxten beräknas i genomsnitt till 3800 personer per år de kommande åren (Uppsala kommun 2018). Kommunen har sammanställt riktlinjer för stadsmiljön som lyfter fram betydelsen/vikten av en levande stadsmiljöer för kommunens identitet (Uppsala kommun 2013). Enligt Sampo Hinnemo (2017) som jobbar som trafikplanerare i Uppsala kommun har studier visat att antalet fotgängare i staden har minskat. För att skapa en hållbar stad är de sociala aspekterna viktiga. Enligt FN:s hållbarhetsmål är det viktigt med offentliga platser där människor kan mötas och att tillgängliggöra grönområden och offentliga platser (United nations development programme u.å.).

Platsen

Platsen som valts för undersökningen är Östra Ågatan som ligger centralt i Uppsala längs med Fyrisåns östra strand (Figur 1). Gatan används i dagsläget både som transportsträcka och rekreationsstråk. Enligt Nieuwenhuijsen & Khreis (2016) är det viktigt att de gator som stängs av för trafik inte ökar utbredningen av staden ytterligare genom att skapa ett glapp mellan olika områden. Detta kan då bidra till att segregation i staden förstärks (Nieuwenhuijsen & Khreis 2016).

Närheten till vatten, rörelse av människor, sol och läget i staden spelar också stor roll för en plats attraktivitet (Gehl 2010 s. 148). Östra Ågatan har många av dessa kvaliteter vilket gör att människor samlas här under sommarhalvåret och har därför potential att utvecklas som mötesplats. Med en ökad befolkning i Uppsala kommer behovet av mötesplatser i det offentliga rummet att öka. Detta är utgångspunkten för varför arbetet väljer att titta på hur just denna plats kan utvecklas och fungera som mötesplats under begränsade perioder.

Figur 1. Karta över centrala Uppsala där undersökningsområdet är utmärkt med en röd markering. Även centralstationen, domkyrkan, slottet och stora torget är utmärkta på kartan. Illustration: Noa Stryjan. Bakgrundsbild: Baskarta© Uppsala kommun

Syfte

Syftet är att få en förståelse för hur man med hjälp av temporär användning kan skapa mötesplatser i staden. Vidare är syftet att undersöka hur temporära rumsligheter kan skapas på en plats och att utveckla ett gestaltningsförslag som kan tillämpas på Östra Ågatan.

Frågeställning

Hur kan temporära strukturer skapa nya mötesplatser på Östra Ågatan sommartid?

Avgränsning

Arbetet avgränsas tematiskt, geografiskt och i detaljeringsnivå av gestaltungsförslaget. De teman som valts ut för undersökningen berör skapande av sociala platser, rumsligheters utformning samt material och funktion. Dessa valdes då det ansågs relevant för gestaltningen av platsen. Geografiskt avgränsas arbetet till gatumiljöer i Uppsala. Den plats som valts ut för undersökningen är den del av Östra Ågatan som ligger mellan Fadimes Plats och Nybron. Platsen valdes då den i dagsläget är relativt välbesökt varför den har potential att stärka sin position som mötesplats i Uppsala.

Då syftet med gestaltungsförslaget är att skapa nya mötesplatser ligger fokus på principer för funktion och rumslighet. Genom gestaltningen visas förslag på hur olika rumsligheter kan skapas för en temporär användning. Förslaget berör inte detaljer kring material, mått och exakta placeringar utan visar istället principer och idéer som går att utveckla efter behov. För att göra en djupare analys av hur undersökningsområdet skulle fungera som tillfällig gågata är det viktigt att undersöka hur en avstängning av gatan skulle påverka trafiken och vilka alternativa vägar som kan användas istället. Detta är en ytterst relevant fråga men då syftet är att titta på alternativa lösningar för platsen och inte på trafiklösningar behandlas dessa frågor inte i arbetet.

Begreppsprecisering

Offentlig plats, Offentligt rum

Används i uppsatsen som ett samlingsnamn för vägar, gator, torg och parker. Detta är platser som är tillgängliga för alla.

Rum

Ordet beskriver ett avgränsat utrymme som kan skapas med hjälp av fysiska objekt som utgör väggar, golv och tak som ramar in platsen. Känslan av att befinna sig på denna plats kan jämföras med upplevelsen av att befinna sig i ett rum och kallas för rumslighet.

Social hållbarhet

FNs hållbarhetsmål är sammanställda i 17 punkter varav flera berör sociala aspekter av hållbarhet (United Nations Development Programme, u.å.). Genom att dela på stadens gemensamma ytor ges människor möjlighet att mötas och få bättre förståelse för varandra. I uppsatsen används begreppet för frågor som berör tillgången till skäliga inkluderande miljöer för aktivitet och interaktion. Inkluderande miljöer är viktiga för möjligheterna att möta andra människor. Dessa har i sin tur effekt på hälsa, ekonomi och demokrati i samhället (Dempsey, Bramley, Power & Brown 2011).

Temporär användning

Att definiera temporär användning är svårt då allting kan ses som temporärt beroende på vilken tidsrymd man talar om. I uppsatsen används definitionen från boken *The temporary city* (Bishop & Williams 2012 s. 5). Peter Bishop och Lesley Williams som har skrivit boken väljer att definiera temporär användning som en

planerad fas (fritt översatt från *intentional phase*). Fasen kan ha olika längd men tiden är egentligen bara en måttstock.

Metod

Fyra olika metoder användes i undersökningen: litteraturöversikt, inventering, platsanalys och gestaltning. Litteraturöversikten lade tillsammans med inventeringen och platsanalysen grunden för gestaltningen.

Litteraturöversikt

Arbetet inleddes med en litteraturöversikt. Syftet med översikten var att ta reda på vad det är som gör att människor stannar på en plats och undersöka hur olika rumsliga formationer påverkar användningen av den. Vidare var syftet att hitta exempel på temporär användning och se vilka funktioner som kan skapas och vilka material som är lämpliga att använda. Utifrån litteraturöversikten sammanställdes kriterier som satte ramarna för gestaltningen. För att hitta litteratur inom det specifika ämnet användes först systematisk sökning (Rienecker & Stray Jørgensen 2014 ss.138-139). Med hjälp av artiklar från den första sökningen användes kedjesökning för att hitta fler artiklar inom ämnet (Rienecker & Stray Jørgensen 2014 s.138). De databaser som användes var *Google scholar*, *Libris* och *Web of Science*. Sökorden som användes var *tactical urbanism*, *temporary architecture* och *temporary use*.

Inventering

Som underlag för analys och gestaltning gjordes en inventering för att se vad som fanns på platsen. Östra Ågatan besöktes två gånger, onsdag den elfte april klockan 13:00 och tisdag den sjuttonde april klockan 9:00. Inventeringen gjordes genom skisser och fotografering av platsen och uppmätning av kör- och cykelbana, promenadstråk och trottoar. Arkitekten Jan Gehl (2010 s. 239) har sammanställt tolv kvalitetskriterier som skapar en livlig stad. Under inventeringen undersöktes platsen även utifrån dessa kriterier.

Platsanalys

För att få en fördjupad förståelse för platsen gjordes platsanalyser utifrån två teman: sammanhang och upplevelse. För att skapa en mötesplats är både sammanhang och upplevelse viktiga aspekter eftersom de påverkar den mänskliga aktiviteten (Gehl 2010; Lynch 1960). Upplevelsen av platsen är viktig eftersom den påverkar användningen av platsen medan sammanhanget har stor betydelse för att människor ska ta sig till platsen. Platsens sammanhang undersöktes utifrån stadsplaneraren Kevin Lynchs teorier om människans sätt att orientera sig i staden utifrån olika element. Fyra av dessa element valdes ut till analysen: gränser,

landmärken, knutpunkter och stråk (Lynch 1960 ss. 46-48). Med gränser syftar Lynch på de linjära element som bryter upp kontinuiteten i staden. Landmärken är objekt som används som referenspunkter som exempelvis skyltar, byggnader eller höjder. Knutpunkter är platser där olika strukturer möts. Det kan vara vägkorsningar, hållplatser eller en plats för sammanstrålning av vägar. Stråk är leder som människor rör sig genom. De kan exempelvis utgöras av gator, järnvägar eller kanaler. För att ta reda på hur platsen upplevs undersöktes vilka rumsligheter som finns och vilka sinnesintryck platsen ger.

Gestaltning

Utifrån litteraturöversikten sammanställdes kriterier som satte ramarna för gestaltningen. Kriterierna användes tillsammans med inventeringen och plastanalysen för att sammanställa programpunkter som underlag för gestaltningen. För att undersöka vilka rumsligheter som kan skapas på platsen gjordes snabba skisser på ett kartunderlag av platsen. Med skisserna undersöktes olika sätt att fördela ytan på och vilka rörelsemönster som möjliggörs genom de olika alternativen. För att öppna upp för många olika idéer gjordes skisserna snabbt utan att ta hänsyn till de rumsligheter som finns på platsen. Efter det fria skissandet utvärderades idéerna för att se om de uppfyllde kriterierna för gestaltningen som sammanställdes utifrån litteraturöversikten. Det ansågs då viktigt att undersöka hur de olika rumsligheterna kunde skapas. Detta gjorde att skissandet utvecklades till att undersöka olika former för rumsligheter och hur de kan skapas på ett enkelt sätt för att anpassas till det som redan finns på platsen. En grundidé valdes sedan ut för gestaltungsförslaget.

Resultat

Resultaten presenteras nedan i den turordning som undersökningarna utfördes. Litteraturöversikten ger en teoretisk bakgrund som sammanfattar kriterier för gestaltningen. Tillsammans med inventering och platsanalys ligger litteraturöversikten till grund för gestaltungsförslaget. Inventeringen visar vad som finns på platsen medan platsanalysen visar platsens sammanhang och dess upplevelsevärden. Gestaltningen visar förslag på hur rumsligheter kan skapas temporärt, hur en rumslig fördelning av utrymmet på gatan kan disponeras och vilka funktioner som platsen kan fyllas med.

Litteraturöversikt

Litteraturöversikten utgick från tre olika områden: skapande av sociala platser, rumsligheters utformning samt material och funktion som är lämplig för tillfällig användning. Varje område berörs separat nedan. Utifrån den kunskap som inhämtades genom litteraturöversikten sammanställdes kriterier som grund för

gestaltningen. Kriterierna redovisas nedan i punktform i relation till respektive område.

Sociala platser i det offentliga rummet

För att skapa livliga offentliga platser som används för sociala aktiviteter krävs det utrymme för människor att stanna upp och spendera tid på platsen. Enligt Jan Gehl (2010 s. 134) stannar människor på platser som är vackra, meningsfulla och behagliga. Han beskriver hur de mänskliga behoven av att se, höra och gå är grundläggande för att skapa möten i staden. Att se handlar om vilka vyer som finns, om det är möjligt att se andra människor och om det finns annat att se på som exempelvis vatten, träd, blommor och arkitektur (Gehl, 2010 s. 239). Ljudnivån på platsen är betydelsefull för att människor ska kunna prata med varandra. För att få människor att stanna på en plats och för att möten ska äga rum är sittplatsernas utformning och placering grundläggande.

Kriterier för gestaltningen:

- » Möjlighet att se andra människor och vyer av vatten, växtlighet och arkitektur
- » En ljudnivå som möjliggör samtal
- » Platser utformade för samtal (*talkscape*)
- » Möjlighet att kunna gå utan hinder

Rumsligheter

Robinson och Wu (2016) skriver att områden definieras genom olika avgränsningar mot det som ligger runtomkring. Att ta hänsyn till detta är viktigt för att skapa mötesplatser och aktiviteter. Vidare beskriver de hur dessa rumsligheter kan skapas med hjälp av olika grader av öppenhet och slutenhet beroende på vilken karaktär som önskas. Genom att skapa öppningar i väggarna som utgör dessa gränser skapas en möjlighet för sikt och rörelse inom området. Robinson och Wu menar att väggarnas placering, proportioner och genomsiktighet skapar olika uttryck vilket kan användas i olika syften. Rummens slutenhet skapar olika karaktär och påverkar om det blir en öppen eller sluten plats. 360 graders slutenhet skapar ett privat rum med total avskildhet från omgivningen. Denna typ av rum kan upplevas instängt eller behagligt beroende på utformning (Robinson & Wu s. 61). Med en slutenhet på 270 grader skapas en känsla av skydd och avskildhet samtidigt som det finns möjlighet att se vad som händer utanför. Risker med denna form är att platsen lätt kan upptas av grupper där det blir svårt för de som inte tillhör gruppen att använda platsen. Med en slutenhet på 180 grader skapas en platskänsla trots att platsen bara har två väggar. Denna typ av form ger möjlighet för utblickar och upplevs som inbjudande även om det redan är människor på platsen. Objekt under 180 graders slutenhet upplevs som fristående snarare än rumsskapande (Robinson & Wu s. 63). Upplevelsen av rummet påverkas också av kombinationen mellan visuell och fysisk slutenhet. Ett rum som definieras av objekt under ögonhöjd skapar en effektiv barriär för rörelser som är tydligt definierad. Samtidigt ger det en möjlighet att se åt alla håll. Denna typ av lösning fungerar bra när ett utrymme är underordnat en större och mer dominant slutenhet som skapar skydd (Robinson & Wu 2016 ss. 63-64).

Kriterier för gestaltningen:

- » 360 graders slutenhet skapar ett privat rum med total avskildhet från omgivningen.
- » 270 grader slutenhet skapar en känsla av skydd och avskildhet samtidigt som det finns möjlighet att se vad som händer utanför
- » 180 graders slutenhet skapar känslan av en egen plats trots att den inte har mer än två väggar.
- » Objekt under 180 grader upplevs som fristående snarare än rumsskapande
- » Ett rum som definieras av objekt under ögonhöjd skapar en effektiv barriär för rörelser.

Material och funktioner

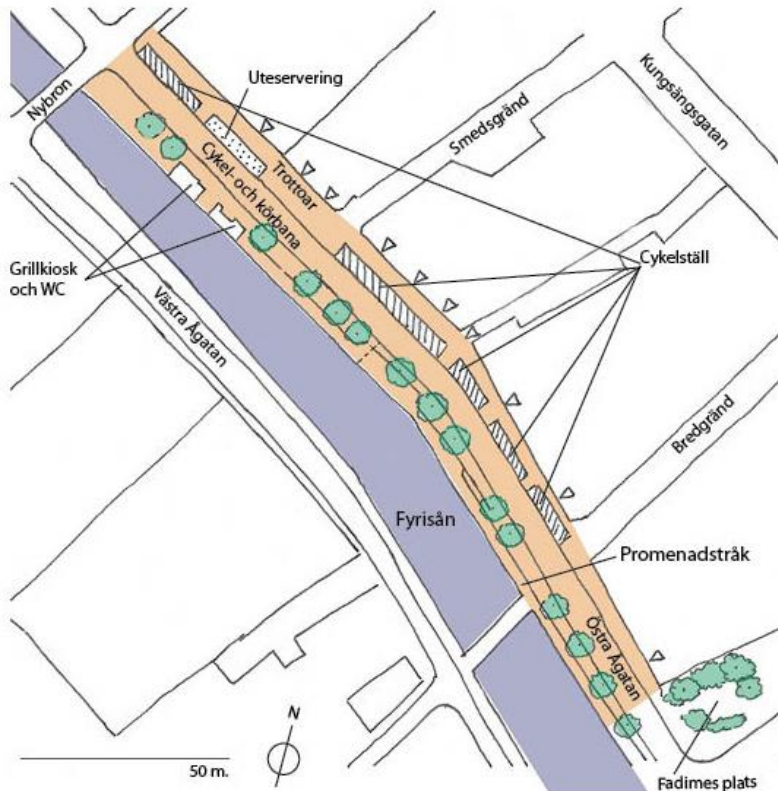
Temporära funktioner skapas ofta med hjälp av enkla material som lätt går att lägga till eller ta bort, gärna återvunnet material. Tanken är att det ska vara flexibelt. Vanliga material som används för att skapa golv är markfärg, trädeck eller gräsmatta (Lydon & Garcia 2015 s. 133). Trafiktejp kan också användas för att visa på nya trafikfunktioner för platsen. Väggar kan skapas med hjälp av växter i krukor, lastpallar som staplas eller ställs på högkant eller genom att bygga temporära växtbäddar. För att skapa vistelsezoner används stolar, bänkar, bord och parasoll (Lydon & Garcia 2015 ss. 132-167). I NYC Plaza program inreddes torgen med fällstolar, bord, parasoll och urnor med växter (Lydon & Garcia 2015 s.150). Det finns ingen gräns för vad som får användas, det viktiga är att med enkla medel skapa en miljö för människor istället för bilar menar Lydon och Garcia. *Play streets* har ofta många olika funktioner för att skapa aktivitet och möte i kvarteret. Exempel på funktioner är marknadsplatser, utbildningsplatser om odling, kompostering och ekologi, utrymmen för sport, lära-sig-cykla-skola och sittplatser. Det finns också många exempel på temporära musikscener, pop-up bio och utomhusbibliotek (Oswalt et al. 2013; Zimm 2016).

Kriterier för gestaltning:

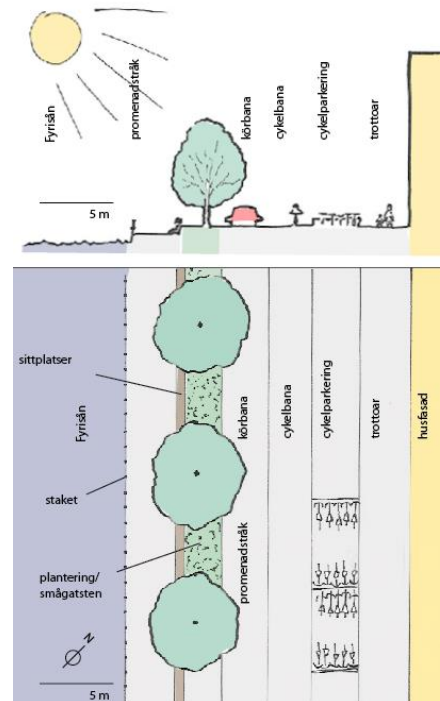
- » Går att anpassa till det befintliga
- » Lätt att bygga och ta bort
- » Enkla billiga material

Inventering

Undersökningsområdet utgörs av en vägsträcka på cirka 200 meters längd. Bredden varierar mellan 17 och 24 meter. Området består av ett promenadstråk, cykel- och körbana samt trottoar (Figur 2 och 3). Närmast Fyrisån finns ett cirka tre meter brett promenadstråk med sittplatser under trädkronorna. Denna del ligger lägre än resten av undersökningsområdet och upplevs därför som ett avskilt område (Figur 3). Cykel- och körbanan utgör den mittersta delen av gaturummet och upptar cirka sex meters bredd. Denna del används för transport. Längs husfasaderna ligger trottoaren som är cirka sex meter bred. Delar av trottoaren upptas av cykelparkeringar och en uteservering vilket separerar den från cykel- och körfältet (Figur 2).

Figur 2. Plan som visar resultatet av inventeringen. Undersökningsområdet markerat i orange. Illustration: Noa Stryjan. Bakgrundsbild: Baskarta ©Uppsala kommun

Figur 3. Sektion och plan över en del av undersökningsområdet som visar hur ytorna är disponerade för olika funktioner. Illustration: Noa Stryjan

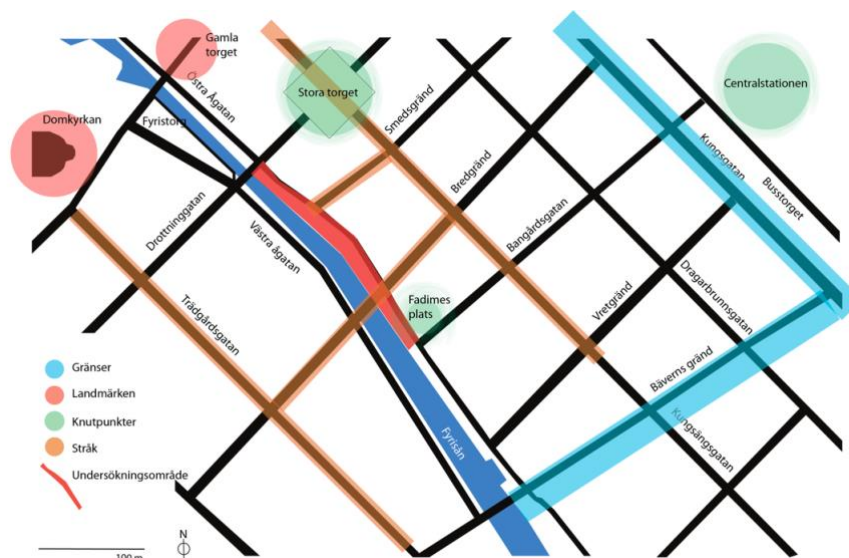
Inventeringen som gjordes utifrån Gehls tolv kriterier redovisas på nästa sida (Figur 4). För de kriterier som uppfylls är rutan framför markerad. De som inte uppfylls har en tom ruta framför sig. Inventeringen visar att gatan i viss mån erbjuder skydd mot trafik och olyckor genom att trottoar och promenadstråk är separerade från körfältet. Med avstängd trafik kommer rädslan för trafik inte vara något problem och kriterierna för *skydd mot trafik* är därmed uppfyllda. De kriterier som inte uppfylls är *skydd mot obehagliga sinnesupplevelser*, *möjlighet till lek och rörelse* och till viss del *möjlighet att lyssna och prata* samt *skydd mot kriminalitet och våld*. Att skyddet mot obehagliga sinnesupplevelser inte uppfylls beror på att det inte finns tak som skyddar mot varken sol eller regn på platsen. Möjlighet till lek och rörelse är begränsad, de utrymmen som finns att gå på är trottoaren och promenadstråket. Att leka här är dock inte helt lätt då båda dessa utrymmen är utformade för promenader. Gatan erbjuder inte heller gatmöbler som skapar goda förutsättningar för samtal. Detta gör att möjligheterna för att lyssna och tala är begränsade. Gatan anses inte heller ha överlappande funktioner dag och natt då den främst används som transportsträcka under hela dygnet.

Skydd	Skydd mot trafik och olyckor ☒ Skydd för fotgängare ☐ Minska räddslan för trafik	Skydd mot kriminalitet och våld ☒ Livliga offentliga platser ☐ Överlappande funktioner dag och natt ☒ Bra belysning	Skydd mot obehagliga sinnesupplevelser ☐ Skydd mot vind, regn, föroreningar, damm och ljud
	Möjlighet att gå ☒ Utrymme för alla att röra sig ☒ Intressanta fasader på byggnader ☒ Markmaterial med bra ytor	Möjlighet att stå ☒ Stöd för att kunna stå	Möjlighet att sitta ☒ Platser med bänkar att sitta på ☒ Fina vyer att titta på ☒ Möjlighet att sitta i solen
Komfort	Möjlighet att se ☒ Rimliga avstånd till vyer ☒ Ohindrade siktlinjer ☒ Belysning i mörker ☒ Intressanta vyer	Möjlighet att lyssna och prata ☒ Låg ljudnivå ☐ Gatumöbler som skapar goda förutsättningar för samtal	Möjlighet till lek och rörelse ☐ Injudan till lek och fysisk aktivitet både dag- och kvällstid
	Skala ☒ Byggnader och utrymmen designade för den mänskliga skalan	Möjlighet att njuta av vädret ☒ Sol/ skugga ☒ Värme/kyla ☒ Bris	Positiva sinnesupplevelser ☒ God design och bra material ☒ Fina vyer, träd, växter och vatten
Behag			

Figur 4. Bild som visar en förenkling Gehls tolv kriterier för en livlig stad. Kriterierna har sammanställts som en checklista där de kriterier som är uppfyllda är markerade i rutan framför. Illustration: Noa Stryjan

Platsanalys

Resultatet från platsanalysen presenteras i tre olika analyskartor. Den första visar undersökningsområdets sammanhang och utgår från Kevin Lynchs teorier. De två andra kartorna visar utifrån inventeringen hur området upplevs. I Figur 5 visas områdets läge i förhållande till gränser, landmärken, knutpunkter och stråk som finns i närheten.

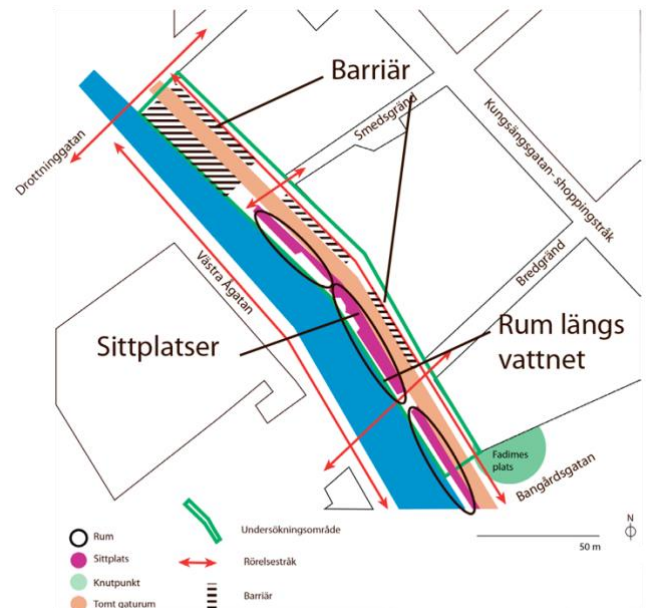
Figur 5. Platsanalys enligt Lynch visar gränser, landmärken, knutpunkter och stråk som finns i närheten av undersökningsområdet. Undersökningsområdet visas med röd markering. Illustration: Noa Stryjan. Bakgrund: Fastighetskarta ©Uppsala kommun

Det centrala läget är viktigt för områdets attraktivitet och tillgänglighet och kopplingen till andra stråk spelar en viktig roll för att människor ska kunna ta sig till området (Lynch 1960 s. 95). Stråken som är markerade visar de viktigaste vägarna för fotgängare som rör sig i närheten av området.

Analysen för upplevelsen av undersökningsområdet presenteras i två analysplaner. Den ena visar sinnesintryck av sol, skugga, utblickar, vatten och träd (Figur 6). Den andra visar vilka rumsligheter som finns inom undersökningsområdet (Figur 7). Närheten till vatten är viktig för platsen attraktivitet och träden har flera funktioner för upplevelsevärde. Lövverket fungerar som skydd mot stark sol och ljudet av trädkronornas rörelse i vinden aktiverar hörseln vilket tillsammans med vyer av vattnet och växterna som finns på platsen skapar positiva sinnesupplevelser, vilket är ett av kvalitetskriterierna för en livlig stad (Gehl, 2010 s. 239). Platsanalysen för rumsligheter visar att det finns flera rum inom området som avgränsas av element som inte går att flytta vid en tillfällig användning. Cykelställ och uteserveringen på trottoaren skapar en fysisk gräns som det är viktigt att ta hänsyn till i gestaltningen. Höjdskillnaden mellan promenadstråket vid ån och resten av området är en annan tydlig avgränsning som är svår att överbygga i och med det kriterium som säger att det ska vara lätt att bygga och ta bort det som gestaltas.

Figur 6. Platsanalysen över undersökningsområdet visar vilka sinnesupplevelser platsen ger. Illustration: Noa Stryjan.
Bakgrund: Fastighetskarta ©Uppsala kommun

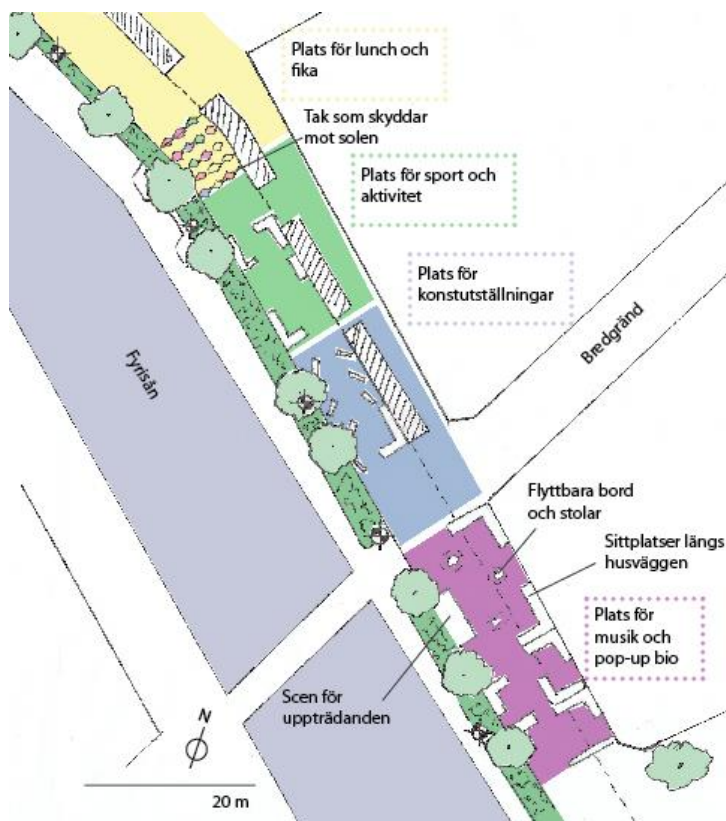

Figur 7. Platsanalysen över undersökningsområdet visar vilka rumsligheter som upplevs på platsen. Illustration: Noa Stryjan.
Bakgrund: Fastighetskarta ©Uppsala kommun

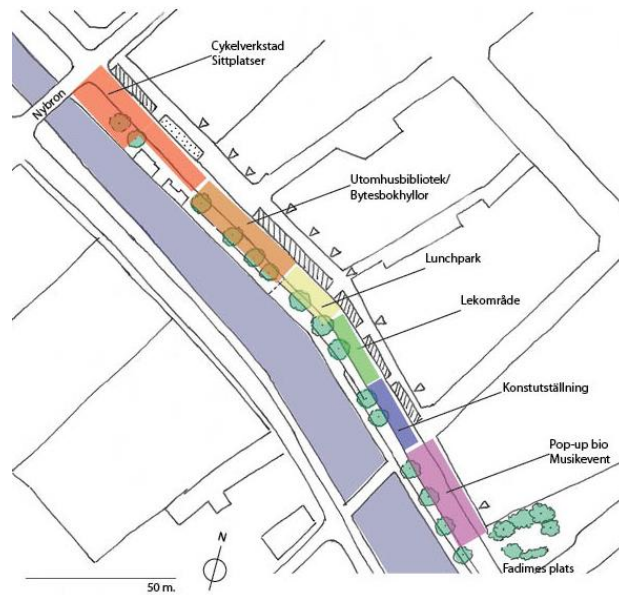
Gestaltungsforlaget visar hur mötesplatser kan skapas på platsen med hjälp av temporära konstruktioner. Programpunkterna klarlägger vilka åtgärder som behöver vidtas för att undersökningsområdet ska uppfylla alla kriterier för en livlig stad. Resultatet redovisas med hjälp av planer och illustrationer.

- » Skapa mötesplatser med goda förutsättningar för samtal
- » Behålla ohindrade siktlinjer och möjligheter att se vatten, träd och växtlighet
- » Skapa möjlighet för lek och rörelse
- » Belysning kvällstid
- » Skydd mot regn och sol

Längs hela gatan finns olika funktioner utspridda. Inspirationen till funktioner valdes ut efter exempel från litteraturoversikten. Figur 8 visar hur den södra delen av området kan gestaltas med olika färger. Färgen är specifik för varje aktivitet: ett lila område för musikuppträdanden och pop-up bio, ett blått med konstupställningar, ett grönt för sport och aktivitet och ett gult område med lunchpark. Färgen inom varje område skapas med hjälp av markfärg på golv och målade möbler. Inspirationen till färgsättningen är hämtad från regnbågens färger. En plan som visar alla gatans funktioner presenteras på nästa sida (Figur 9).

Figur 8. Illustrationsplan som visar gatans södra del med förslag till hur rumsligheter kan skapas med L-formade moduler. Illustration: Noa Stryjan. Bakgrund: Baskarta ©Uppsala kommun

Figur 9. Plan över området som visar förslag till funktioner.
Illustration: Noa Stryjan. Bakgrund: Baskarta ©Uppsala kommun

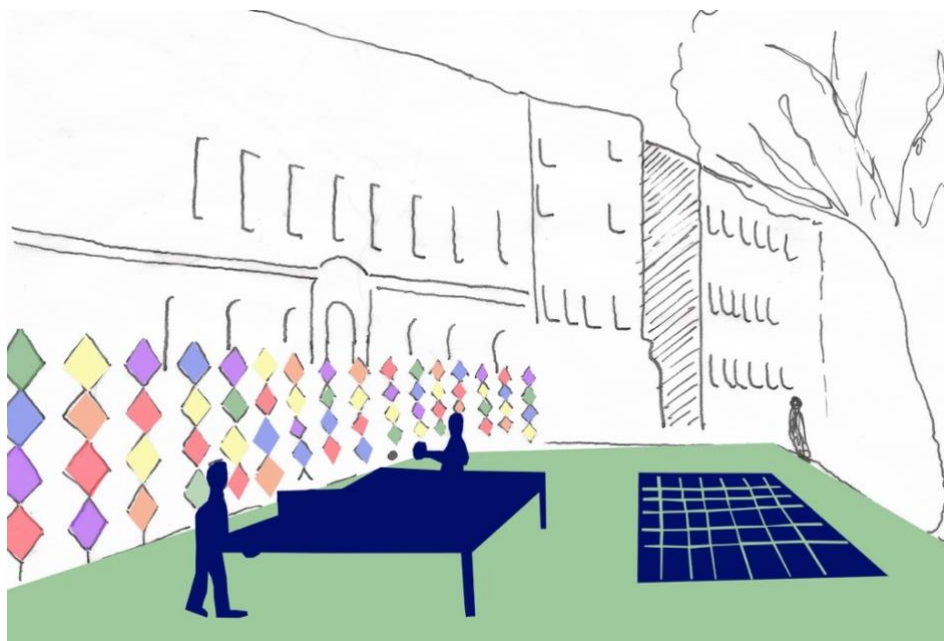
Figur 10. Illustration som visar hur L-formade moduler kan skapa plats att sitta eller utgöra växtbäddar i området för musik och pop-up bio. Illustration: Noa Stryjan

Rumsligheter

Den idé som valdes ut till gestaltungsförslaget bygger på att använda moduler som på ett enkelt sätt går att kombinera för att skapa olika rum längs gatan (Figur 8 och 10). Runda former ansågs svårare att bygga upp med enkla material varför idén om att använda sig av raka former valdes. Med raka former går det att använda sig av återvunnet material som plastbackar för matvaror, lastpallar och liknande för att bygga upp rumsliga strukturer. Denna typ av material är relativt billigt vilket är ett av kriterierna för gestaltningen.

Östra Ågatan omsluts av högre byggnader och träd som bidrar med känslan av slutenhet och skydd (Robinson & Wu 2016 s. 58). Därför ansågs det inte lika viktigt att skapa höga väggar för att definiera nya rumsligheter på platsen. Valet föll av den anledningen på att använda sig av objekt under ögonhöjd för att skapa en rumskänsla vilket möjliggör för långa siktlinjer på platsen. På så vis uppfylls en av programpunkterna. Den begränsade höjden på objekt ger samtidigt möjlighet att se andra människor samt vyer av vatten, växtlighet och arkitektur vilket ansågs viktigt då det är en del av platsens attraktivitet. I de fall där en skarpare gräns behövs används kan en högre vägg för att ge en känsla av skydd.

Moduler i L-form valdes för att skapa rum på platsen. Att valet föll på L-formen beror på att den omsluter en plats i 180 grader och på så vis upplevs inbjudande även då människor redan befinner sig på platsen (Robinson & Wu 2016 s. 61). Den L-formade modulen kan utformas för olika funktioner, som sittplats eller plantering (se Figur 10). Med hjälp av metallställningar kan den förlängas på höjden och bli en ställning för semipermeabla väggar som skapas med hjälp av nylontyger i olika färger. Med belysning över gatan skapas trygghet kvällstid (Figur 10). Enligt inventeringen finns det belysning på gatan, denna belysning är dock anpassad för en trafikmiljö. I och med gatans nya användning anses det viktigt med belysning över de temporära mötesplatserna för att platsen ska kännas trygg kvällstid. Platsen behöver också förses med enklare tak för att skapa skydd mot regn och sol. Här kan två olika tak byggas beroende på om syftet är att skydda mot regn eller sol. För att skydda mot sol behöver taket inte vara helt intakt och kan skapas med hjälp av samma typ av nylontyg som skapar väggar. För att skapa skydd mot regn kan mindre tält användas eller så kan L-formmodulen med en metallställning förses med ett vattenavstötande material.

Figur 11. Illustration som visar hur platsen för sport och aktivitet kan se ut. På bilden omsluts platsen av semipermeabla väggar som skapas med hjälp av nylontyger i olika färger. Illustration: Noa Stryjan

Diskussion

Diskussionen är uppdelad i fyra delar. Dessa presenteras i turordningen metod, gestaltning, betydelse av temporär användning och slutsats i följande kapitel.

Metod

Under arbetets gång har många frågor ställts kring metodvalen. Då platsen som undersöktes i arbetet levde upp till många av de kriterier som anses viktiga för att skapa en livlig stad var det svårt att lägga fram argument för att åtgärda något då problemen ansågs obefintliga. Denna insikt gjorde att platsanalysen ifrågasattes och funderingar väcktes kring de analysmetoder som används på landskapsarkitektutbildningen. Frågan om de alltid är användbara i alla typer av projekt. Kanske kan det finnas behov av andra analysmetoder eller större kunskap om hur man använder de befintliga. Detta ledde också till funderingar kring val av plats och problematiken i att arbeta med en plats som är planerad för olika funktioner såsom Östra Ågatan är. Att arbeta med en plats som inte fungerar så bra och som har färre planerade ytor hade gett en större frihet och kanske varit intressantare. Samtidigt gjorde platsens begränsningar att gestaltningen fick ett annat fokus än det var tänkt och blev mindre platsspecifik. Detta gör i sin tur att delar av resultatet är applicerbart på mer än en plats vilket i sin tur kan vara värdefullt.

Det har också uppstått en del tankar kring att använda metoder som endast utgår från min egen uppfattning av platsen. Detta är problematiskt med tanke på att det är en plats som många människor har en åsikt om. Ett alternativ till de metoder som använts skulle därför vara att ta reda på vilka funktioner som saknas i Uppsala genom en enkätundersökning. Resultatet skulle kunna användas som underlag för fortsatt arbete med gestaltningen. Litteraturen som användes visade framförallt hur enkla temporära strukturer kan byggas. Något som hade gett en större bredd hade varit att studera temporär användning som skapas med mer avancerade konstruktioner, något som också skulle kunna påverka gestaltningsförslaget.

Gestaltning

Syftet var att undersöka hur temporära rumsligheter kan skapas på en plats och ta fram ett gestaltningsförslag för hur det kan användas på Östra Ågatan. Resultatet är bara ett exempel på hur denna användnings kulle kunna se ut. Utifrån annan litteratur skulle ett annat resultat presenteras.

Att skapa ett gestaltningsförslag för temporära strukturer har varit utmanande i och med de begränsningar som kriterierna från litteraturöversikten har inneburit. Exempel från litteraturen gav mycket inspiration. Samtidigt innebar kriterierna som sammanställdes utifrån litteraturen en del begränsningar. Det kriterium som fastställde att det temporära skulle vara lätt att bygga och ta bort gjorde att många av de tidiga idéerna i gestaltningsprocessen förkastades. De ansågs för komplicerade att flytta på. I förslaget valdes L-formen för att skapa rumsligheter på platsen. Detta val grundades på litteraturen om hur olika graders slutenhet påverkar användningen. Att sätta ihop flera L-formade moduler skapar dock ett slutet rum. Frågan är hur stort avståndet behöver vara mellan de L-formade modulerna för att de ska upplevas som fristående. Anpassningen till det befintliga, som också var ett kriterium har varit väldigt lärorik. I de flesta fall måste landskapsarkitekter anpassa gestaltningen till objekt som redan finns på platsen de arbetar med. Att undersöka hur landskapsarkitekturen kan anpassas och göras anpassningsbar är därför relevant och där anser jag att det finns mycket att jobba vidare med.

Betydelse av temporär användning

Syftet med arbetet var att få en förståelse för hur man med hjälp av tillfällig användning kan skapa mötesplatser i staden. Genom att förverkliga förslaget skulle en diskussion kring den framtida användningen av undersökningsområdet kunna inledas. Paralleller skulle kunna dras till andra platser och öppna upp för en mer generell diskussion kring användningen av offentliga platser i staden. I förslaget visas ett exempel på hur temporära rumsligheter kan skapas. Att använda sig av moduler i en specifik form skulle kunna vara ett sätt att skapa en identitet till staden. Projektet med att bygga modulerna skulle göra det möjligt att involvera människor som i vanliga fall inte jobbar med utformningen av våra offentliga rum. Frihet i utformning av modulerna kan skapa ett lekfullt projekt som engagerar flera av stadens invånare och skapar möten och medborgarinflytande i byggprocessen.

I arbetet mot ett hållbart samhälle är tillgången till offentliga platser viktig både för rekreation och möten. Eftersom dessa miljöer påverkas av det varierande

klimatet i vårt land är det viktigt att åtgärder tas för att miljöerna ska vara användbara året om. Inventeringen av undersökningsområdet visade exempelvis att skydd mot obehagliga sinnesupplevelser saknades. Att arbeta med temporära och anpassningsbara lösningar kan vara ett sätt att åtgärda denna typ av brister och ge människor en möjlighet att använda våra offentliga miljöer i större utsträckning än de gör idag. Detta är frågor som landskapsarkitekter kan arbeta med genom att utforma anpassningsbara lösningar. Kanske skulle det temporära och anpassningsbara bli ett lika vanligt inslag i Sverige som i den österländska arkitekturtraditionen.

Slutsats

Att genom tillfällig användning öppna upp för en diskussion kring användningen av våra offentliga platser är aktuell trots kritik som menar att landskapsprojekt behöver tid för att fungera väl. Om alternativet är att ingen förändring sker är det temporära ändå ett sätt att få människor att se alternativ för platser. För landskapsarkitekter ger det temporära en möjlighet att testa en idé och skissa i skala 1:1. Det skulle också ge möjlighet att justera byggda element på platser i efterhand och kunna fungera som ett bra komplement till andra gestaltningsmetoder. Resultatet visar exempel på hur undersökningsområdet skulle kunna användas när vägen stängs av för trafik. En av de konflikter som gestaltningsförslaget skulle medföra är frågan om var bilar och cyklar som i vanliga fall använder gatan för transport ska ta vägen. Risken med att ta bort bilarna från innerstaden är att de istället skapar hårt trafikerade vägar på andra platser i staden. Att i samband med avstängningen undersöka vilka andra vägar som skulle kunna användas för trafik är relevant. Frågan är bara om målet för att minska biltrafiken då uppnås. Att genom temporär användning stänga av områden bara för att flytta på biltrafiken förändrar inte bilars påverkan på vår miljö och på människors hälsa. Detta kommer inte skapa ett mer hållbart samhälle. Här krävs det mer kunskap för att hantera frågan.

Referenser

- Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12(1), ss. 5–24.
<https://doi.org/10.1080/13604810801933495>
- Balgård, S. (red.) (1994). *Den goda stadsgatan: om gestaltningen av gator*. Stockholm: Carlsson
- Bishop, Peter & Williams, Lesley (2012). *The temporary city*. London: Routledge
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., Oc, T., 2010. *Public places urban spaces*, 2 uppl. Routledge. Oxford: Architectural Press/Elsevier
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development*, 19(5), ss. 289–300. <https://doi.org/10.1002/sd.417>
- Desimini, J. (2015). Limitations of the Temporary: Landscape and Abandonment. *Journal of urban history*, 41(2), ss. 279–293.
<https://doi.org/10.1177/0096144214563502>
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island Press
- Lydon, M., Garcia, A. (2015). *Tactical urbanism: short-term action for long-term change*. Island press, Washington, DC.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press
- Németh, J., Langhorst, J. (2014). Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land. *Cities, Vacant land: The new urban green?* 40, ss. 143–150.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.007>
- Nieuwenhuijsen, M.J., Khreis, H. (2016). Car free cities: Pathway to healthy urban living. *Environmental International*, 94, ss. 251–262.
<https://doi.org/10.1016/j.envint.2016.05.032>
- Nyström, J. & Tonell, L. (2012). *Planeringens grunder: en översikt*. 3., [utök. och uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Oswalt, P., Overmeyer, K., Misselwitz, P. (2013). *Urban catalyst: the power of temporary use*. Dom Pub, Berlin.
- Rienecker, L., Stray Jørgensen, P. (2014). *Att skriva en bra uppsats*, 3., omarb. uppl. Libris, Lund.
- Robinson, N., Wu, J. (2016). *The planting design handbook*, Third edition. Ashgate, Farnham, Surrey.
- Stockholms stad, (u.å.). *Levande Stockholm*.
<http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Gator-och-torg/Levande-Stockholm/> [20180403]
- Taylor, M. (2016). Time Matters: Transition and Transformation in Architecture. *Architectural Design*, 86(1), ss. 42–49. <https://doi.org/10.1002/ad.2000>
- United nations development programme. (u.å.). *Globala målen - För hållbar utveckling*. URL <http://www.globalamalen.se/> [20180424]
- Uppsala kommun. (2018) *Befolkningsstatistik* URL
<https://www.uppsala.se/boende-och-trafik/kartor-och-statistik/befolkningsstatistik/> [20180404]
- Uppsala kommun. (2013). *Uppsalas stadsmiljö - Riktlinjer för Uppsalas stadsmiljö [Uppsala stadsmiljöprogram] Gatu- och samhällsmiljönämnden*.
<https://www.uppsala.se/contentassets/31fa6d53d5b14386a893f679e59515cb/uppsalas-stadsmiljo-riktlinjer-20140303.pdf>
- Zimm, M. (2016). *Tillfällig arkitektur ger plats för kultur: rumsskapande händelser och gemenskapande platser*. Stockholm: Stockholms stad

Ej publicerat material

Hinnemo, Sampo; trafikutredare på Uppsala kommun. 2017. Trafikplanering, föreläsning 15 november.